

LA DEFENSA DE MONTBLANC DURANT LA TERCERA CARLINADA. APROXIMACIÓ SOCIOLOGICA ALS GUERRILLERS CARLINS

Robert VALLVERDÚ I MARTÍ

Quan pel mes d'abril de 1872 esclatà la tercera guerra carlina, un gran nombre de voluntaris de les comarques meridionals de Catalunya deixaren les seves llars i es dirigiren cap a les muntanyes més properes amb la decidida intenció de formar part de les primeres partides, desitjosos d'entrar en combat tan bon punt el pretendent donés el senyal. L'entusiasme d'aquests primers guerrillers superà, en un principi, el nombre de les anteriors guerres, malgrat que la geografia tarragonina els era força desfavorable —cal tenir present que el relleu és menys esquerp que en altres llocs del Principat i hi havia més carreteres, més ferrocarrils i més pobles fortificats.

La proliferació d'escamots carlins i la contínua presència de columnes governamentals en els pobles i les viles sembrà, ben aviat, l'angoixa i la desesperació dels veïns obligats a efectuar contínues aportacions de diners i queviures per auxiliar els dos bans en lluita. Per evitar abusos i controlar les entrades de tropa, arreu es feren obres de fortificació i hi desprengueren a tal fi importants quantitats de diners que provocaren un augment considerable dels pressupostos municipals.

La major part de les obres de protecció començaren el 1873 i, a excepció de les principals viles, es reduïren a fortificar l'església, el campanar o l'ajuntament, els edificis més sòlids, on es feien forts els voluntaris quan els

carlins entraven al poble, mentre la resta de cases estaven obertes a les partides. Als llocs on hi havia muralla, com és el cas de Montblanc, les obres es limitaven a reconstruir les portes enderrocades, reparar els panys de muralla en mal estat i tancar el perímetre de la població. També calgué aixecar casetes per als cossos de guàrdia i torres d'observació per controlar el moviment de tropes, quan s'atansaven al poble. A més es col·locaren fanals de petroli per il·luminar tot el recinte emmurallat.

En tots els treballs de defensa, s'obligà els veïns a treballar-hi. Ells foren les grans víctimes de la guerra. Hagueren de realitzar serveis d'armes per vigilar la població, amb la pèrdua d'un jornal que no sempre cobraven; se'ls exigí donar allotjament a les partides carlines i les columnes liberals quan visitaven la població; hagueren de prestar serveis de bagatge i transport; contemplaren impotents com els carlins s'enduien els cavalls o les eugues i les autoritats governamentals els requisaven els matxos i les mules, indispensables per a les tasques agrícoles; se'ls convocà assíduament per treballar, sense cap recompensa, en la reparació d'obres públiques malmeses per algun dels dos bans en lluita o per estratègies de guerra...

La Conca de Barberà fou una de les comarques més afectades per la guerra, tant pel nombre de voluntaris com pels nombrosos enfrontaments armats. Montblanc, en concret, patí diverses vegades l'entrada de les partides carlines i de les forces governamentals fins a convertir-se, per la seva situació geogràfica, en un dels centres d'aprovisionament més important del Principat. Aquesta activa participació en la guerra tingué una influència decisiva en la vida local amb fortes repercussions polítiques, socials, econòmiques i demogràfiques.¹

LA DEFENSA DE MONTBLANC I LES INVASIONS CARLINES

La capital de la Conca de Barberà disposava de muralla i altres defenses des del segle XIV. Quan esclatà la tercera guerra carlina algunes parts estaven malmeses com a conseqüència de les anteriors guerres, però

1. La bibliografia sobre la tercera guerra carlina a la Conca és escadussera. Nosaltres tan sols coneixem els següents articles: CARULLA, LI.: "El notari Aromí i els carlins. Assassinats, robaris, incendis a l'Espluga la tràgica nit del 4 de juny de 1873". Editat a la revista *El Francolí*, maig 1984; ROCA, J.: "Les guerres carlines a l'Espluga de Francolí". *Butlletí. Centre d'estudis locals*. L'Espluga de Francolí, 1990; MIRÓ, M.: diversos articles a la revista *Barberà*, 1968; PALAU, S.: "La tercera carlinada a les contrades de Santa Coloma de Queralt 1872-1876" a *Aplecs de treballs del Centre d'Estudis de la Conca de Barberà*. Montblanc, 1982; VALLVERDÚ, E.: "Les guerres carlines a Senan". Conferències impartides a Montblanc per l'autora, inèdites, 1989 i el llibre més general de MANENT, A.: *Cercós, guerriller carlí al Baix Camp*. Edit R. Dalmau, Barcelona, 1979, on apareixen alguns episodis que es produïren a la Conca.

en general el recinte fortificat era suficientment sòlid per garantir la defensa de la població. Per consegüent, l'Ajuntament montblanquí es limità a adobar alguns portals i alguns panys de muralla i a tapiar les portes o les finestres que comunicaven amb l'exterior.

Montblanc disposava a principi del segle XIX d'un clos murat de 2.000 m d'extensió, bastit de pedra, tàpia i argamassa. Situades de forma equidistant destacaven 34 torres quadrades emmerletades. Algunes foren realçades per un matacà, com encara es conserven al portal de Bové.

La muralla tenia quatre grans portals situats en els punts cardinals de la població. Al nord, el de Sant Antoni encarat cap a Poblet i el de Sant Francesc orientat a Reus i Tarragona. Els altres dos, el de Sant Jordi a l'oest i el de Bové a l'est, encarat a la muntanya. A la darrera carlinada sols es conservà aquest últim i el de Sant Jordi, però la vila en tenia altres com el nomenat de Castlà, residència antiga del representant del Rei i d'altres que s'obriren com el de la Tresona, dit del Dissabte, situat al nord del portal de Bové, i el Foradot, que deu el nom a una obertura que tenia, originada durant la Guerra del Francès, situat en el baluard de Santa Anna.²

En iniciar-se la guerra l'Ajuntament temia l'entrada dels carlins a la vila per la simpatia que despertava aquesta ideologia entre els veïns. Cal tenir en compte que en la primera guerra carlina Montblanc aportà mig batalló a Carles V i durant els primers mesos de la tercera en fugiren 150 persones per augmentar les files del pretendent.

A principi de 1872, s'esperava l'arribada d'una partida carlina per protegir l'aixecament carlí a la comarca. La presència de carlins, però, no alarmà ningú. Aquesta força entrà sis vegades a la vila durant aquest any i la població romangué indiferent a causa del bon comportament dels invasors.³

El primer escamot que entrà a la vila fou el de Barenys, el 17 de maig de 1872, compost per 80 homes als quals s'uniren els 25 del Guerxo de la Ratera. La presència d'aquests guerrillers despertà la curiositat dels veïns, que hi confraternitzaren. Romangueren en els ravals fins a les dotze de la nit i al final fugiren, després de tallar els fils del telègraf.⁴

2. Per una anàlisi més profunda sobre el clos emmurallat de Montblanc cal consultar SERRA, G.: *La Conca de Barberà a finals del segle XIX. Montblanc (1880-1893)*. Tesi de llicenciatura, inèdita, 1985. PALAU, A.: *Guia de Montblanc*. Edit. imp. Romana, Barcelona, 1931, pàg. 68 a 78 i GUARRO, J.: "Notícies històriques del clos" a *La Conca de Barberà*, núm. 254 i 255. 15 de febrer de 1908.

3. Arxiu del Sr. Lluís París i Bou. Montblanc. Documents solts sense numerar.

4. *Diario de Reus* (DR), núm. 222, 18 de maig de 1872. També *Diario de Tarragona* (DT), núm. 119, 19 de maig de 1972. Josep M. Barenys i Cavallé nasqué i morí a Maspujols (1819-1893). Pertanyia

El 30 de maig de 1872, una partida carlina, comandada per Ventosa i el coronel Sans, visità Montblanc. El 3 de juny, novament Barenys entrà a la vila per adquirir racions de pa. Uns dies després, el 5 de juliol, fou el coronel Sans que entrà a la vila i hi romangué tot el dia i a la nit es dirigí a Prades.⁵ Encara el 17 de juliol, Cendrós i Manyero de Móra anaren a dormir a Montblanc i passaren una setmana a la Conca descansant de les accions dels dies anteriors.⁶

Aquest clima d'amistat i tolerància entre els guerrillers carlins i la població no fou admès ni pel comandant militar de la vila ni per les autoritats tarragonines. Per evitar l'entrada de més partides s'ordenà a l'Ajuntament que comencés les obres de fortificació i es tapiessin les portes de les cases que donaven a l'exterior, però el consistori es negà "*por los pocos fondos de que puede disponer*".⁷ Tres dies abans, el brigadier en cap de Tarragona envià a Montblanc una companyia de voluntaris mobilitzats, comandats pel capità Pere Farràs, amb missió de vigilància i guarnició. Farràs fou nomenat comandant militar de la vila i l'Ajuntament l'hagué d'auxiliar en totes les tasques de defensa.⁸ Des del 21 d'abril, la tresoreria municipal anava pagant un grup de voluntaris mobilitzats que vigilaven i reparaven les vies del tren i el telègraf.⁹

La calma de l'estiu donà pas a una tardor i un hivern força agitats i durant aquesta època l'activitat guerrillera s'intensificà. El 19 d'octubre, el cap militar de la zona ordenava, una vegada més, el tancament de les portes de la vila tal com es féu els anys 1836 i 1848.¹⁰

a una família tradicionalista combatent. Organitzà juntes de partit per promoure a molts pobles adhesions al carlisme, abans de començar la guerra. Quan va esclatar, aixecà una partida i pagà de la seva hisenda el sou dels seus subordinats. Participà en moltes accions de guerra. Obtingué la graduació de tinent-coronel i comandant militar del cantó de Reus i el Priorat. Pere Sorribes, conegut amb el nom de Guerro de la Ratera, era un antic lluitador de la segona guerra. Morí al mes de maig de 1872 a l'acció de Senan, quan acabava d'iniciar-se la guerra.

5. Arxiu particular del Sr. París. Montblanc. Documents solts sense numeració.

6. DT, núm. 222, 18 de juliol de 1872. Pere i Agustí Cendrós nasqueren a la Guàrdia dels Prats. Participaren activament en la primera i en la segona guerra carlines. A l'inici de la tercera formaren una partida amb voluntaris dels pobles de la rodalia. Amb la graduació de capità, Agustí demanà l'indult per raons de salut i Pere se someté a les ordres de Sans. Quan els carlins ocuparen Santa Coloma de Queralt, fou nomenat cap del cantó, amb residència a la població i la graduació de tinent-coronel. Al final de la guerra demanà l'indult i es retirà al seu poble.

7. Arxiu Històric Comarcal de Montblanc (AHCM). Fons Municipal. *Acords Municipals de Montblanc*, foli, 32, 7 de juny de 1872.

8. *Ibidem*, 4 de juny de 1872.

9. *Ibidem*, 21 d'abril de 1872.

10. *Ibidem*, 19 d'octubre de 1872.

L'actitud passiva del consistori canvià quan, el 17 de novembre, entraren a la vila 250 homes dirigits per Basquetes, Tallada i Carnicer. La guarnició composta per 60 voluntaris es desentengué de la lluita i es tancà al fort, de manera que els carlins no foren molestats per ningú quan exigiren 1.000 pessetes que l'Ajuntament distribuí entre els 20 primers propietaris. El veïnat s'indignà amb els carlins que fins ara no havien demanat cap diner, però també amb la guarnició que no va complir la seva missió. El corresponal de guerra escrivia a la premsa de Reus "... ayer a las 7 nos hizo la facción la visita ciento y tantos ... empero el hecho no tiene nada de laudable ni regular, máximo cuando tenemos en esta villa una guarnición que no baja de 60 hombres... la guarnición se encerró en el fuerte sin molestar lo más mínimo a los carlindas." ¹¹

A partir d'aquest episodi començaren les obres de fortificació exigides per l'autoritat militar. En acabar l'any la vila estava pràcticament tancada. Els únics punts d'accés a l'exterior foren la porta de Sant Francesc i la del Raval, situades als extrems del carrer Major, dominades pel fort.

Per prevenir els atacs pel lloc anomenat els Quatre Cantons, es construïa un pont a les cases Gasol i Cantó amb l'objectiu de tancar el punt i el tros que hi havia entre aquestes cases i la del propietari Bové. ¹²

Al mes de març de 1873, foren reconstruïts els portals de Sant Francesc i Sant Antoni que s'havien enderrocat l'any 1863. La població se sentia segura dins el clos emmurallat i així ho expressava el corresponal: "... se considera muy difícil la entrada de los carlindas i así bien que la población puede ser defendida con muy pocas personas." ¹³

El 22 de febrer, l'Ajuntament havia decidit acabar totalment la fortificació i va organitzar la Milícia Nacional. Per arrebregar els diners necessaris reuniren els principals propietaris, però aquests es negaren a pagar les armes dels voluntaris i les obres de defensa. ¹⁴

11. *La Redención del Pueblo* (LRP), 20 de novembre de 1872. Francesc Tallada i Forcadell (Alacant 1824-la Pobleta 1873). Era un antic lluitador de les guerres anteriors. A la primera i la segona sota el comandament de Cabrera. En aquesta última rebé una greu ferida a la batalla de Sant Llorenç dels Piteus. El 24 d'abril de 1872, organitzà una partida a Tortosa. A principi de 1873, comandava 300 voluntaris. Morí al xoc de la Pileta, prop de la Poble de la Granadella, el 8 de març de 1873. Fou nomenat coronel a títol pòstum.

12. *Ibidem*, 3 de gener de 1873.

13. Arxiu París, op. cit. sn.

14. AHCM. Fons Municipal. Actes Municipals (AM) 1873, 22 de febrer de 1873 i 28 de febrer de 1873.

El 27 de febrer, la fortificació montblanquina va ajudar la guarnició de la vila a rebutjar, sense cap problema, la partida del Manco de Rocallaura que intentava penetrar en la població.¹⁵

El 17 de març, Barenys, des de Bràfim, exigia a l'Ajuntament un trimestre de contribució que havia recollit per lliurar-lo al govern liberal. Amenaçava d'envair el poble si el seu enllaç de la Guàrdia dels Prats no hagués rebut l'import abans de tres dies.¹⁶

Les amenaces carlines despertaren l'interès de la població per acabar les obres de protecció a la ciutat. A final de març, estaven enlestits els portals de Sant Francesc i el Raval amb un import de 2.125 rals que l'Ajuntament va recaptar als principals contribuents, atesa l'escassetat de diner.¹⁷ A aquestes despeses, s'hi afegiren 726 rals d'altres obres efectuades a la muralla.¹⁸

El 3 d'abril, una partida carlina, que cobrà contribució a Perafort i Lilla, intentà penetrar a la població, amb els mateixos objectius, però fou rebutjada pels voluntaris montblanquins, cosa que satisfé i assossegà els veïns.¹⁹

Montblanc era visitada constantment per columnes liberals que s'aprovisionaven i des d'allí emprenien operacions de càstig als carlins. Així sabem que les tropes del comandant Otal entraren repetides vegades a la vila per recollir diferents subministraments i emprengueren operacions a diferents llocs de la Conca.²⁰

A mitjan juny, novament la població es trobava amenaçada pels carlins que demanaven 4.000 duros de contribució vençuda. Amenaçaren d'ocupar el poble utilitzant tots els mitjans de destrucció al seu abast, entre d'altres, tres màquines incendiàries. Alguns veïns advocaren perquè es pagués la quantitat per evitar un possible saqueig, però els voluntaris i els mobilitzats de la vila s'hi oposaren i convenceren la població de la impossibilitat de penetració en una vila totalment tancada i defensada des del fort per més de 100 homes. Decidits a rebutjar qualsevol atac ho comunicaren al governador militar de Tarragona que els lliurà dos canons amb les municions corresponents.²¹

El 26 de juliol, la població s'alarmà quan s'assabentà que una partida carlina molt important procedent de Santa Coloma de Queralt es dirigia a

15. LRP, 29 de febrer de 1873.

16. *Ibidem*, 21 de març de 1873.

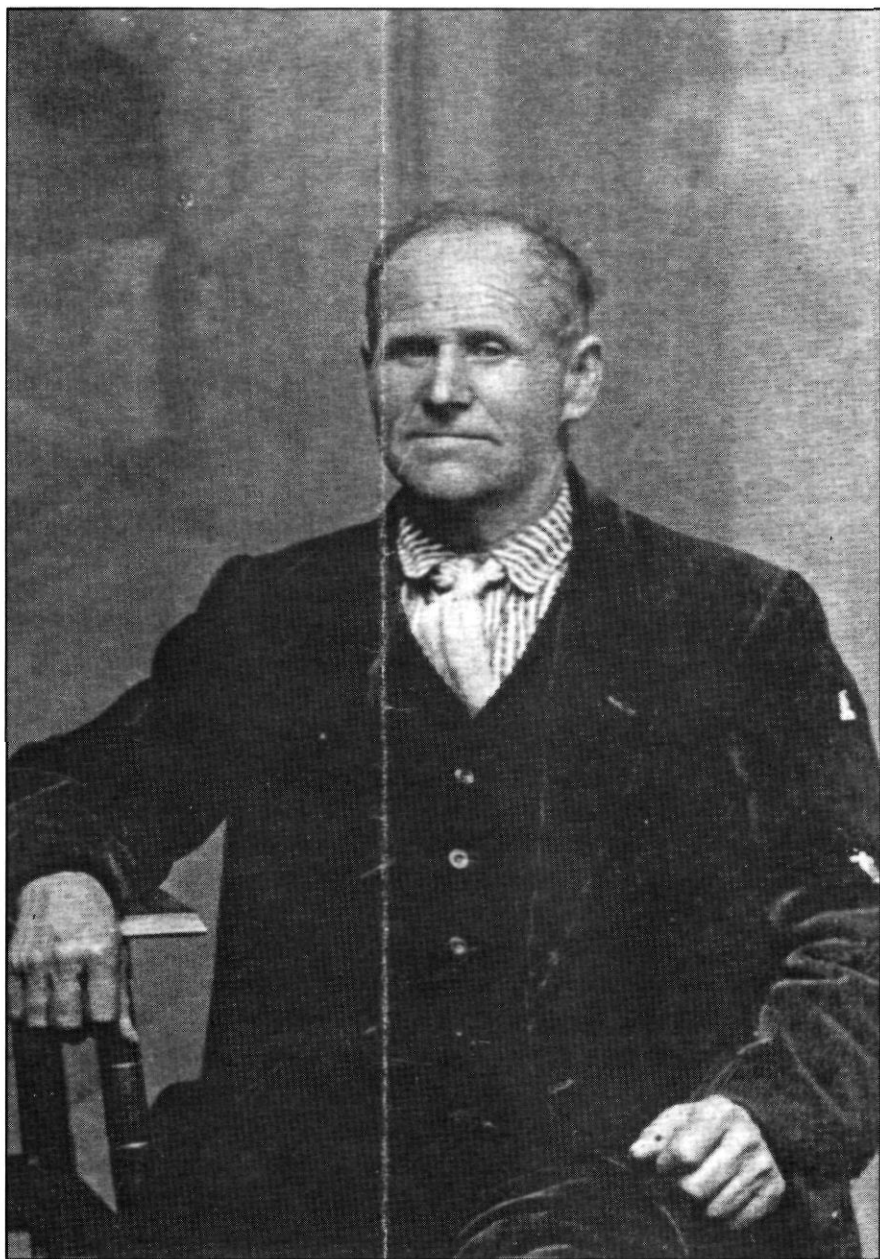
17. AHCM, lligall *Muralls i Fortificacions 1860-1877*, sn.

18. *Ibidem*, sn.

19. DT, núm. 94, 5 d'abril de 1873.

20. *Ibidem*, núm. 110, 24 d'abril de 1873.

21. *Ibidem*, núm. 158, 17 de juny de 1873.



Francesc Moix Sabater (a) Cisco del Molí, voluntari montblanquí a la tercera guerra carlina. (Foto: arxiu de Josep Moix Pallisó)

Montblanc, amb l'objectiu de rendir la guarnició. L'arribada d'una forta columna liberal, comandada per Cirlot, féu reconsiderar el pla carlí i les partides es desviaren cap a les muntanyes de Poblet sense passar per Montblanc.²²

A final d'agost, Montblanc tenia organitzats els Voluntaris de la República. Formaven una companyia de 86 homes, mal armats i encara més mal equipats.²³ El 7 de setembre, per ordre de les autoritats governatives es tancà al culte l'església Major i la convertiren en quarter fortificat de les forces republicanes. Els cultes parroquials des de llavors se celebraren a l'església de Sant Miquel. L'autoritat militar ho comunicà a l'ecònom i a la comunitat de preveres, i a partir d'ara les funcions religioses deixarien de celebrar-se a Santa Maria i es traslladaria el santíssim sagrament a l'església de Sant Miquel.²⁴

El 4 de setembre, novament els carlins enviaren un ofici a l'alcaldia signat per Joan Baró, per exigir el lliurament de les armes que els liberals posseïen. Ara ja no solament demanaven impostos sinó la claudicació de les forces encarregades de guardar la població. Aquest ofici, lliurat a les autoritats per Ramon Sabaté i Calvet *Ramonet del Mas*, capità d'una de les partides de Baró i veí de la vila, alarmà els veïns: "... *Todas las noches son presas los vecinos de alarmas más o menos infundadas, però al fin alarma; nadie se cree seguro en su hogar*".²⁵

Després de tantes amenaces els carlins sorprengueren la guarnició de Montblanc que ràpidament es tancà al fort i s'apoderaren de la vila. Era el 8 de setembre quan s'emportaren els millors propietaris perquè paguessin el rescat. El 16 del mateix mes, els presoners foren posats en llibertat, fins i tot el batlle, després de pagar la quantitat de 1.600 duros.²⁶

Els carlins aprofitaren l'entrada a la població per enderrocar alguns panys de paret que permetrien l'entrada a la vila. L'Ajuntament, tan aviat com fou alliberat, inicià les obres de reparació, però el segon dia que es treballava a la muralla, un ofici de Baró amenaçava els treballadors d'afusellar-los si continuaven fent tasques de reconstrucció i defensa. Quan el governador militar de Tarragona s'assabentà d'aquesta intimidació destinà a Montblanc el batalló Fijo de Ceuta per protegir les persones que treballaven en les obres.²⁷

22. *Ibidem*, núm. 189, 26 de juliol de 1873.

23. AHCM, *Milícia Nacional 1868-1874*.

24. Arxiu parroquial de Montblanc, *Llibre de Capítols de la comunitat de preveres*.

25. LRP, 7 de setembre de 1873.

26. DT, núm. 231, 16 de setembre de 1873.

27. DT, núm. 234, 18 de setembre de 1873. També a l'arxiu particular del Sr. París, op. cit. sn.

Un dels problemes de la defensa de Montblanc, al llarg de la guerra, fou la poca simpatia que se sentia per la guarnició i el menyspreu dels soldats envers el veïnat. Els conflictes entre els soldats i els veïns, sobretot amb el jovent, el qual molestaven i titllaven de covard, eren freqüents. Els habitants no se sentien segurs amb aquesta força que mai no els protegí. Aquest menyspreu dels montblanquins cap a les forces de guàrdia i la simpatia que despertaven els carlins en algunes famílies explica la facilitat i la freqüència de les seves visites.²⁸

A partir de novembre, la columna d'Otal féu de nou centre d'operacions Montblanc i la vila hagué de contribuir amb queviures i bagatges a l'aprovisionament de la tropa. Aquestes despeses, malgrat que havien d'ésser retornades per la intendència militar, acabaren per enfonsar els escassos recursos econòmics de l'Ajuntament, que encara no havia pagat cap factura de les obres de fortificació. El 22 de desembre, en una reunió extraordinària els principals contribuents acordaren aportar els diners d'un nou repartiment addicional al pressupost del corrent exercici, a compte del primer trimestre de contribució veïnal.²⁹

El 2 de febrer de 1874, a les dues de la nit, de nou els carlins es presentaren a Montblanc, procedents de Santa Coloma de Queralt i Sarraí. Accediren al clos murat aprofitant una finestra mal tapiada, prop del portal de Sant Jordi. Entraren dins del nucli urbà però no pogueren apoderar-se de l'església de Santa Maria, que servia de fort, on es refugiaren 18 soldats del cos Fijo de Ceuta i 50 Voluntaris de la Llibertat de l'Espluga de Francolí. Una companyia del vuitè batalló mòbil no va poder arribar a l'església i caigué presonera dels carlins.³⁰

Durant l'assalt de la muralla morí un capità carlí de Guimerà davant del portal de Bové i un altre guerriller a més de nombrosos ferits i dels liberals moriren 8 soldats i deixaren molts ferits.³¹ Els carlins, en fugir a les tres de la matinada, s'endugueren algunes persones per a cobrar el rescat. Quan al cap de dues hores arribà el coronel Picaso s'indignà amb els defensors, intentà empresonar algunes famílies carlines i cobrar la contribució a la vila com a càstig. Posteriorment, desarmà els Voluntaris de la República i la companyia mòbil que estava de guarnició "...por haberse hecho con su conducta cobarde, indignos de tener las armas".³²

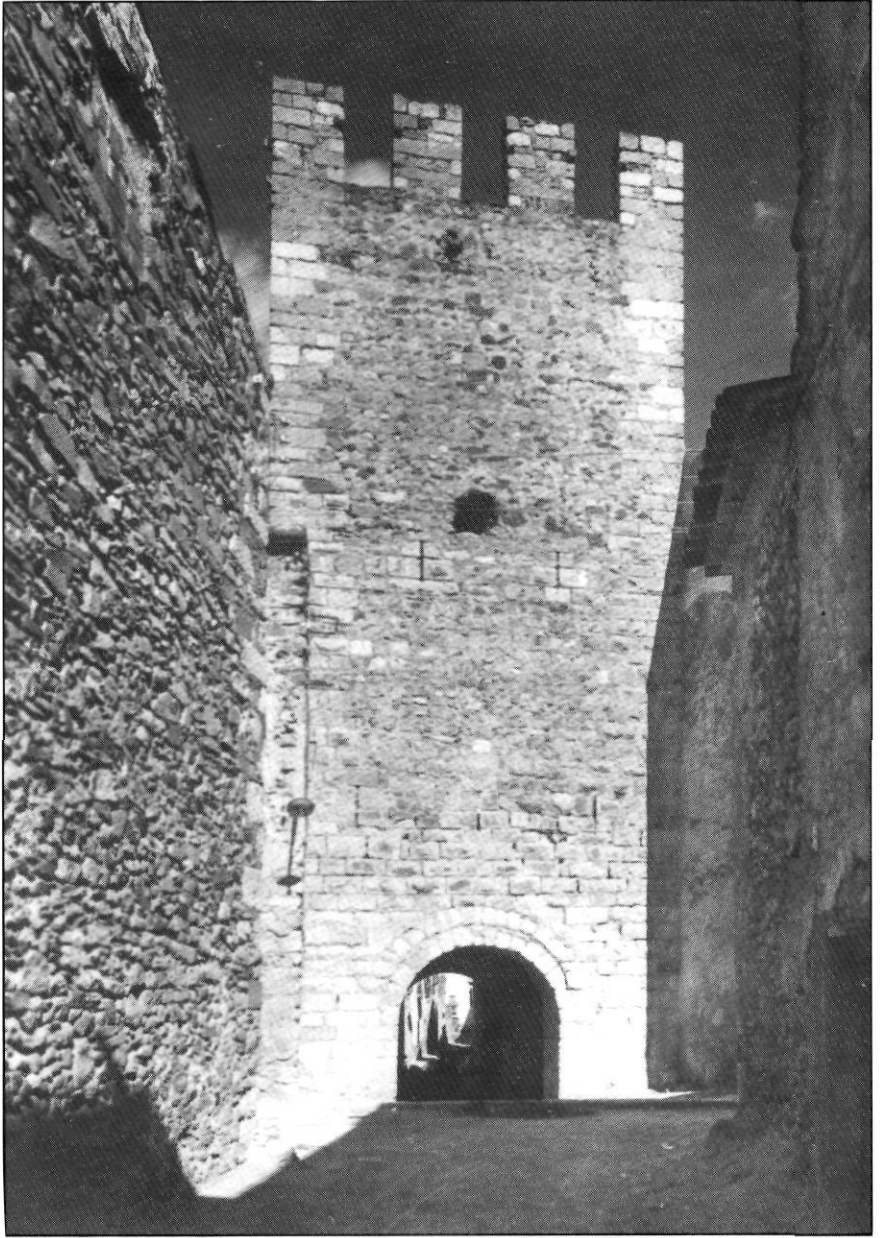
28. Arxiu particular del Sr. París, op. cit. sn.

29. AHCM, AM, 22 de desembre de 1873.

30. Per aquest episodi segueixo la narració de J. París *La tercera guerra carlina a Montblanc*. Inèdita.

31. DT, núm. 31, 5 de febrer de 1874; núm. 35, 10 de febrer de 1874.

32. FERRER, M.: *Historia del tradicionalismo español*. Edit. Católica Española, S.A., Sevilla, 1928. T.XXIV, pàg.10 i ss.



La nit del 2 de febrer de 1874 els carlins penetraren a la vila aprofitant una finestra mal tapiada, prop del portal de Sant Jordi. Ocuparen i dominaren la població durant unes hores

L'assalt carlí deteriorà part del recinte emmurallat i es foradaren algunes portes i finestres. L'Ajuntament, passat l'espant dels primers dies, acordà reparar els danys. A la primavera construïren un tambor al Pla i un altre a la tercera porta del fort, tapiaren la porta de la casa Salas, efectuaren diferents revestiments al fort, recompongueren els pessebres de les cases Baletí, Llorigala i Portuguès i hagueren de construir de nou les peixateries que quedaren completament destruïdes, després de l'atac. Les despeses dels jornals i els materials emprats arribaren a la xifra de 1.521 rals i 5 maravedís, segons factura del mestre d'obres Maties Inglés liquidada per l'Ajuntament el 6 de juny de 1874.³³ L'Ajuntament féu un repartiment entre la població i arplegà 2.787 rals, cosa que mostra el grau de sensibilitat dels veïns.

Aquesta no fou l'única quantitat que l'Ajuntament abonà en matèria de defensa. Es comprova que, el 12 d'abril, liquidaren una factura de 234 rals i el 28 de maig en satisfieren una altra a Jaume Badia per valor de 3 lliures i 83 rals per uns arranjaments a la muralla.³⁴

Les obres de fortificació no impediren que per la festivitat de Corpus, novament, els carlins penetressin a Montblanc i aprofitessin la festivitat per presidir la processó i animar els joves a allistar-se a les partides.³⁵

El 1875 no es realitzaren obres de fortificació. Encara que la guerra continuava a la Conca i es produïren enfrontaments i xocs a Prades, l'Espluga de Francolí, Vilanova de Prades, Rocallaura, Santa Perpètua, Sarral, Rojals i Forès, els carlins no retornaren a Montblanc. No obstant això, la vila continuà oferint allotjament i bagatge a tropes liberals que feien de la vila el centre d'operacions a la Conca. En finalitzar l'any el governador va autoritzar l'enderrocament del tambor de la plaça i va destapar les portes de les esglésies parroquials.³⁶

El 8 de gener de 1876, l'Ajuntament demanà un ajut al Rei per a la reparació de l'església de Santa Maria, convertida en fort durant la guerra, però no es rebé resposta. Aquest dia s'enderrocaren les tàpies del carrers de Solans i Hortolans.³⁷

33. AHCM, Fons Municipal. *Muralls i fortificacions 1860-1877*, 6 de juny de 1874.

34. *Ibidem*, factures datades el 12 d'abril de 1874 i 24 de maig de 1874.

35. VALLERDÚ, R.: *La tercera guerra carlina a les comarques meridional de Catalunya*. En premsa. Vegeu per a aquest relat el capítol "La Guerra" i "L'assalt a Montblanc" on són analitzats els documents del Sr. París, op. cit. i la narració que en dóna VALLESPINOSA, J.: "Un Corpus accidentado" a la revista *Montblanc*, núm. 130, setembre de 1961.

36. AHCM, AM.1875, 3 de desembre de 1875.

37. *Ibidem*, 1 d'agost de 1876.

El 15 de febrer, l'Ajuntament demanà al ministre de Governació la continuïtat de l'estació telegràfica de campanya, instal·lada a Montblanc durant la guerra. El 12 de març, es concedí al consistori la propietat i la transformació per a ús civil de l'estació i es posà en funcionament el 15 de juliol.³⁸

El 8 de març de 1876, s'obrí al culte l'església de Santa Maria i, el 10, s'obriren totes les fortificacions construïdes durant els anys de guerra.³⁹

MONTBLANC, CENTRE D'APROVISIONAMENT

Si Montblanc no féu forts desemborsaments de diners per a obres de fortificació, en canvi fou centre d'operacions liberals i hagué de suportar durant la guerra l'arribada de columnes liberals que s'aprovisionaven a la vila a l'inici de qualsevol operació. També, a la vila, hi passaven alguns dies de descans el batalló Fijo de Ceuta que, malgrat tenir la seu a Valls, destacava algunes companyies a la vila ducal com a reforç de la guarnició.

Quan els esdeveniments bèl·lics obligaren el batalló del *Ficu* (llegiu-hi Fijo) a fugir de Montblanc, la vila la protegien milicians i voluntaris locals que ocupaven el temple de Santa Maria com a quarter i fortí. Feien guàrdia de vigilància en els quatre portals d'entrada a la població i una patrulla de reforç recorria el perímetre de la muralla. Aquests serveis s'iniciaren el 1873 i els patrocinà l'Ajuntament, que pagava als milicians 2 pessetes diàries. Quan la milícia obligada substituï els voluntaris, la vila s'estalvià els diners. Malgrat tot, les despeses més fortes que hagué de suportar Montblanc durant la tercera carlinada foren els serveis de bagatges i aprovisionaments de les tropes liberals, fins al punt que alguns mesos calgué socórrer més de 100 columnes, amb un total de racions que superava les 7.000 de pa, les 500 de civada i les 600 de palla, amb un valor aproximat de 3.000 pessetes.⁴⁰

Com es dedueix de l'estadística,⁴¹ Montblanc, es convertí, durant la tercera guerra carlina, en un dels centres més importants d'aprovisionament liberal, no sols de la Conca de Barberà sinó de totes les comarques tarragonines. Des de la vila sortiren nombroses columnes que operaven a les muntanyes de Prades, a la zona de Santa Coloma de Queralt i a moltes

38. *Ibidem*, 15 de juliol de 1876.

39. Arxiu particular del Sr. París, documents solts.

40. AHCM: Fons Municipal. Serveis Militars. *Copias de las relaciones de suministros desde el año 1861 al 1915*. Reg.1385.2

41. Vegeu aquesta estadística a l'apèndix documental.

comarques de Lleida. Les 346.355 racions de pa lliurades a les tropes governamentals i les forces voluntàries indiquen la importància de Montblanc com a centre d'avitallament de primera magnitud. Si a les racions de pa hi afegim el valor de les de civada i palla lliurades, arriben a la xifra de 130.452,65 pessetes. A aquestes despeses, cal ajuntar-hi el valor dels litres d'oli, racions de carn, de vi i els quilos de carbó que arriben, com es contempla a l'estadística, a una xifra realment important. De tots els mesos que va durar la guerra, sobresurten els de l'estiu i la tardor de l'any 1874, en què es troben mesos que es lliuraren més de 18.000 racions de pa. També els mesos de juliol i agost de 1875 les racions de pa arribaren a sobrepassar les 25.000.⁴²

Cal advertir però que molts dels cossos de l'exèrcit o dels voluntaris auxiliats per la intendència montblanquina no operaven a la zona i passaven per Montblanc amb l'única finalitat de recollir els productes necessaris i emprendre ràpidament el camí cap a llocs molt més llunyans. Els auxiliis eren lliurats al comandant encarregat de la columna que signava el corresponent rebut a les autoritats montblanquines. El nombre de cossos anotats i reflectits en l'estadística que reberen auxili fou important, fins al punt que en un sol mes se n'avitallaren 130. Cal però tenir en compte que una mateixa columna, si no estava de pas, romania a la vila uns dies i cada dia havien d'anar a buscar les racions que els corresponia. Per consegüent, a l'hora de comptabilitzar els cossos al llarg del mes, se'n trobaven alguns que havien estat auxiliats diverses vegades.

El valor dels subministraments lliurats per l'Ajuntament de Montblanc a les autoritats militars variava d'un mes a l'altre. Les autoritats tarragonines, de conformitat amb el comissari de guerra i segons establí l'ordre del 22 de març de 1850, fixaven mensualment els preus de cada provisió per a la posterior liquidació als pobles de cada una de les espècies lliurades a les tropes de l'exèrcit i la Guàrdia Civil. Malgrat la variació de preus al llarg de la guerra, el cost mitjà dels forniments i els utensilis fou el següent: la ració de pa de 70 decagramms era valorada a 0,29 pessetes; la d'ordi de 6,9375 litres, a 0,92 pessetes; la de palla de 6 kg, a 0,72 pessetes; el quilo de carn, a 1,57 pessetes; el litre de vi, a 0,33 pessetes; el d'oli, a 1,33; el quintar mètric de carbó, a 13,40 pessetes, mentre que el quintar mètric de llenya era valorat a 4,13 pessetes.⁴³ Aquests preus estaven un xic per sota dels del mercat, la qual cosa motivà que no sempre els comerços estiguessin disposats a vendre els

42. *Ibidem*,

43. *Ibidem*. També a *Boletín Oficial de la Provincia de Tarragona* (BOPT), 7 de gener de 1875.

seus productes a l'exèrcit i moltes vegades fou necessari una requisita perquè els lliuessin a les autoritats.

Aquestes xifres són prou eloqüents per reflectir la importància de Montblanc com a centre de concentració de forces liberals al llarg de la guerra, a la vegada que expliquen l'interès dels carlins per penetrar en la vila i desbaratar els plans de defensa i aprovisionament de les autoritats.

ELS GUERRILLERS CARLINS DE MONTBLANC

La quantificació del component humà revoltat és sempre difícil i problemàtica. No podem oblidar que els carlins perderen la guerra i patiren repressions posteriors, per la qual cosa intentaren esborrar totes les traces i destruïren els documents que poguessin donar pistes als enemics per detectar-los. La bel·ligerància al costat del pretendent oferia un caire de delictes, per tant els arxius que no foren cremats, s'amagaren en llocs segurs o com a mínim restaren en mans privades difícils d'ésser descoberts pels investigadors. D'altra banda, la mateixa inestabilitat dels voluntaris ho feia difícil ja que els escamots augmentaven o disminuïen amb força facilitat. L'estructura oberta de les partides on era fàcil enrolar-se o desertar, segons les circumstàncies del moment, no afavoreixen les tasques de recerca. Aquestes complicacions augmenten en el moment que, als escamots, hi arriben alguns elements sense ideologia, que s'hi allistaven amb l'únic objectiu de practicar el pillatge sota una bandera que més o menys legalitzava la seva situació. Resulta difícil, doncs, saber quants s'inscrigueren per qüestions ideològiques o quants ho feren com a recurs de supervivència en oferir-los un sou segur que els garantia sobreviure en una època de crisi o quants ho feren en contra de la seva voluntat en una lleua més o menys forçosa practicada pels caps carlins als pobles muntanyosos.⁴⁴

Entre les causes que provocaren l'augment o la disminució de les partides carlines cal anotar: els entusiasmes més o menys passatgers; baixes; repressions liberals a persones de tarannà carlí que feren decidir parents pròxims a participar directament en la guerra; males collites que empobrien els camperols i els llançaven a la contesa, sota la promesa d'un sou segur o la possibilitat de botí; l'època de sega o de recol·lecció de collites, quan els guerrillers obtenien permís dels seus caps per ajudar les seves famílies i el posterior retorn a la guerra en èpoques d'atur estacional... Cal tenir present

44. ANGUERA, P.: "Sobre las limitaciones historiográficas del carlismo" a la revista *Ayer*, Madrid, 1991, pàg. 72 a 75.

que els militants no es reduïen als que efectivament agafaven les armes sinó que a molts llocs on es donà un suport actiu al carlisme, els voluntaris foren escassos. Els combatents representaven sovint una minoria respecte al total de revoltats i de la massa que li donava suport.⁴⁵

Una altra allau de joves s'integrà a les files legitimistes moguda per les prèdiques i la influència que exerciren sobre aquests joves alguns sacerdots i frares d'ideologia carlina⁴⁶ i els grans propietaris de fort prestigi social en alguns pobles i que afalagaven els joves jornalers, els quals s'allistaven pel desig de satisfer l'amo i obtenir un jornal continuat.

Dos elements afavoriren la bona acollida que la proposta d'enrolament carlí tingué en els sectors populars: el tradicional refús dels catalans a la servitud militar i la constatació que la revolució liberal no era la seva, ja que només contribuïa a enriquir la pagesia benestant i mantenir pobres els més pobres. Les diferents desamortitzacions dels béns eclesiàstics no havien contribuït a millorar les pèssimes condicions de vida del camperolat.

Montblanc és una de les poques viles catalanes on la localització dels voluntaris carlins no ha resultat excessivament difícil. A l'arxiu del Sr. París hem detectat uns cent trenta guerrillers que s'enrolaren al llarg de la guerra, la majoria dels quals han estat localitzats o bé en els llibres d'òbits del lloc on foren enterrats els guerrillers morts en combat o a les llistes del BOPT. Del 1872 al 1876, també en trobem a les *Providencias judiciales* en cada una de les quals el jutge emplaçava a presentar-se els carlins del seu districte per respondre dels càrrecs en contra d'ells.

Una altra pista, l'han proporcionada les llistes de presoners carlins que es confeccionaven a Tarragona abans d'ésser destinats al penal de Maó o als castells de Pilats i Montjuïc. També hem detectat voluntaris carlins en els llistats de pròfugs que tots els pobles i les viles havien de trametre a les autoritats provincials i on al costat del nom i l'ofici apareixien unes indicacions que senyalaven aquell jove, d'edat militar, com a guerriller carlí.

Dissortadament no hem pogut constatar documentalment tots els guerrillers montblanquins; per consegüent els resultats globals del nostre estudi seran aproximats i no podran servir per fer-ne ús ple, encara que ens atansarem molt a la realitat. Cal saber que aquestes llistes foren

45. VALLVERDÚ, R.: *La tercera guerra carlina...*, op. cit. Vegeu el capítol "El recolzament social al carlisme".

46. *Ibidem*. Vegeu l'apèndix documental "Els sacerdots carlins".

publicades, més tard, gràcies a la memòria d'un coetani, el Sr. Josep Solé i Grinyó, el qual, seguint casa per casa, n'arribà a descobrir cent trenta-un.⁴⁷

El percentatge de montblanquins revoltats a favor de D. Carles no l'hem basat en relació a la població absoluta, ja que, a banda de no tenir cap sentit, suposaria que la resta de la vila era indiferent o liberal. Si com sabem les dones, els infants i els vells no participaren en la guerra, amb armes a la mà, sembla lògic establir una fórmula de rectificació que signifiqui els carlins detectats sobre la població masculina útil.⁴⁸ En conseqüència, per apropar-nos més a la realitat hem considerat que la meitat de la població montblanquina eren homes i d'aquests una tercera part correspondria als vells i als nens. Així, d'un cens de 4.775 habitants, l'any 1877, el més pròxim a la guerra,⁴⁹ 2.237 correspondria a la població masculina i d'aquesta 745 serien vells i nens, és a dir, persones no aptes per a la guerra. La resta, 1.592, serien homes en teòrica edat de combatre. El percentatge de carlins revoltats a Montblanc respecte a la població apta és de 10,61, quantitat molt elevada si la comparem amb altres pobles de la Conca.⁵⁰

A les muntanyes, hi anaren els més agosarats però altres montblanquins els donaren suport, sense participar directament en la guerra. Els combatents reberen ajut de grups socials de tota mena, encara que predominaven els grans propietaris i els hisendats conservadors immersos en una forta visió catastrofista de la realitat a causa del sotrac que patí el món catòlic i local.⁵¹ Sembla que la població de Montblanc simpatitzava amb els carlins. Ho prova el gran nombre de voluntaris inscrits a les seves files —150 entre identificats i desapareguts— i el poc pànic que sentien els veïns per l'arribada de partides, distingint-los, moltes vegades, amb regals i honors, com el de la presidència de la processó de Corpus, que el batlle oferí al capitost Cendrós mentre la partida rendia honors a l'Altíssim, demostren la simpatia de molts veïns per la causa carlina.

47. Arxiu particular del Sr. París. També a la revista *Aires de la Conca*, any IX, Montblanc, 7 de setembre de 1933.

48. Una aproximació similar l'efectua ANGUERA, P. a "Notes per a la quantificació del carlisme actiu a la Catalunya meridional durant la guerra dels Set Anys" a *Miscel·lània* en homenatge al pare Altisent. Tarragona. 1992, pàg. 419 a 460.

49. IGLESIAS, J.: "El movimiento demográfico en Cataluña durante los últimos cien años" a *R.A. de C. i A.* de Barcelona, 1961, v. XXXIII, núm. 16, pàg. 407.

50. VALLVERDÚ, R.: *La tercera guerra...*, op. cit.; vegeu el capítol "Quantificació dels guerrillers carlins per pobles i comarques", pàg. 475 a 477.

51. *Ibidem*. Vegeu el capítol "El recolzament social al carlisme actiu".

ANÀLISI SÒCIO-PROFESSIONAL

Dels 150 voluntaris carlins de la vila, n'hem localitzat 131, de la majoria dels quals hem pogut detectar la seva professió.⁵² Aquesta és la seva classificació:

	Nombre de membres	Percentatge respecte al total
<i>Professions liberals</i>	8	6,09
Escrivent	1	0,76
Estudiant	1	0,76
Farmacèutic	1	0,76
Mestre	1	0,76
Metge	1	0,76
Militar	3	2,29
<i>Propietaris</i>	27	20,63
Fabricant	1	0,76
Propietari hisendat	26	19,87
<i>Ocupacions agrícola-ramaderes</i>	48	36,64
Pagès	48	36,64
<i>Activitats mercantils</i>	12	9,13
Comerciant	5	3,81
Drapaire	2	1,52
Forner	1	0,76
Hostaler	2	1,52
Pastisser	1	0,76
Peixater	1	0,76
<i>Producció artesano-industrial</i>		
Fusta i vidre	2	1,52
Cisteller	2	1,52

52. Per la localització de les professions he d'agrair les recomanacions que m'ha donat el Sr. Josep M. Contijoch i Casanovas, bon coneixedor de la toponímia montblanquina i que em va corregir algunes grafies poc clares. També voldria donar les gràcies al Sr. Francesc Sigró per les orientacions i les explicacions de les diverses cases de tradició carlina de la vila. Sense l'ajut d'aquests investigadors locals no hagués estat possible el present estudi sociològic.

<i>Metall</i>	4	2,29
Ferrer	1	0,76
Llauner	3	2,29
<i>Cuir i similars</i>	3	2,29
Espardenyer	3	2,29
<i>Altres oficis</i>	5	3,81
Moliner	5	3,81
<i>Assalariats</i>	3	2,28
Pintor	2	1,52
Treballador	1	0,76
<i>Fadrins jornalers i criats</i>	1	0,76
Criats	1	0,76
<i>No s'expressa</i>	18	13,70
No consta	18	13,70
TOTAL	131	100,00

La primera deducció sobre les professions dels combatents és que no formen un grup social homogeni. La varietat d'oficis demostra el caràcter interclassista del carlisme montblanquí, el qual segueix, en línies generals, a la gran varietat d'oficis que el carlisme ofereix a les terres meridionals de Catalunya. Gent de tota condició social i amb recursos econòmics força diferents formaven les seves files.

Una primera anàlisi d'aquesta estadística ens fa destacar l'elevat nombre de pagesos, més de la meitat d'oficis estaven lligats d'una forma o altra a la terra —cal tenir en compte que la majoria de propietaris eren agrícoles. Aquesta gran proporció no pot ésser una resposta d'aquest grup social lligat a un problema de formes d'explotació i d'estructura de la propietat agrària ni tampoc no pot ésser vàlida la resposta d'un fenomen camperol conduït pel clergat. La forta participació pagesa és coherent amb l'estructura de la societat montblanquina d'aquest temps i de Catalunya, en general. L'augment d'indústries a les ciutats no havia absorbit el fort excedent camperol. Es notava a les comarques del sud de

Catalunya una certa superpoblació, fins i tot a les zones més abruptes on encara no havia arribat la fil·loxera.⁵³

Un altre element que explica el fort nombre de pagesos enllistats és l'abandonament del camp durant la guerra. Les contínues marxes i contra-marxes de carlins i liberals destrossaren hortes i cultius i impossibilitaren els treballs. El perill que implicava allunyar-se de la població i ésser empresonat per algun dels dos bans en lluita frenà els camperols a l'hora travessar els murs de la ciutat. No era encoratjador sembrar els camps sense saber qui recolliria la collita. Molts pagesos, doncs, no tingueren feina i alguns s'integraren a les partides sota la promesa d'un sou segur indispensable pel manteniment de les seves famílies.

Cal tenir en compte que la premsa carlina dedicà molta atenció als problemes del camp i en una zona tan agrícola com era la Conca en fou important element de captació. Els òrgans carlins s'adreçaren, amb assiduitat, als pagesos per intentar solucionar els seus problemes i demanar-los, de manera implícita, el seu suport. El carlisme rural lligat, moltes vegades, al sacerdot del poble, coordinarà i vertebrarà la protesta dels pagesos contra el sistema de govern.⁵⁴

El carlisme per obtenir èxit necessitava eixamplar la seva base amb altres sectors de la societat urbana. Però, tot i que aconseguirà captar una part del món artesano-industrial, la seva proporció serà insuficient. El 6,87% de menestrals marquen la poca receptivitat que el carlisme tingué entre els treballadors de la ciutat, encara que cal advertir el poc nombre d'indústries que en aquestes dates hi havia a Montblanc. També és insignificant el nombre d'obriers i criats localitzats en aquesta distribució i en certa manera fa trontollar l'afirmació que el carlisme era un moviment de desheretats.

Les professions liberals ocupen un percentatge poc important i del qual no es poden treure conclusions definitives. A la vila n'existien poques i per això no s'hi allistaren gaires. Suposem que aquests voluntaris ho feren per motius ideològics, ja que gairebé tots tenien cobertes les necessitats materials i el règim republicà del moment poc els afectava.

53. MANENT, A.: *Cercós, guerriller carlí al Baix Camp*. Edit. R. Dalmau, Barcelona, 1979.

54. PRATS, J.: *El carlisme sota la Restauració. El partit carlí a la província de Tarragona (1885-1907)*. IET, Tarragona, 1990, pàg.114 i ss.

ELS HEREUS I ELS CABALERS

La singularitat més important dels voluntaris montblanquins és el fort nombre d'hereus que s'allistaren a les files del pretendent. Dels 131 voluntaris localitzats es troben 87 hereus i 44 cabalers. És un contingut de primogènits força significatiu i que marca diferències amb altres zones tarragonines.

Alguns d'aquests hereus eren hisendats o propietaris i pertanyien a una petita aristocràcia local que romania unida ideològicament al carlisme. En esclatar la guerra no s'ho pensaren dues vegades i participaren en la lluita activa. Aquest és el cas, per exemple, de Pere i Agustí Cendrós, dos germans de la Guàrdia dels Prats, actius carlins de les guerres anteriors, i que en la tercera ocuparen altes graduacions dins l'exèrcit legitimista. La major part d'aquesta classe social que havia prosperat econòmicament i socialment, pel seu filipisme inicial, quan comprovà la caiguda del seu món ideal i amb aquest el protagonisme de tota mena que havien exercit, s'uní al carlisme ideològic. El mateix feren els terratinents que els eren afins moguts per finalitats econòmiques i per sentiment social.

Altres hereus anaren a la guerra de bona fe, convençuts que el carlisme era l'única opció vàlida per restablir l'antic ordre, tot i que la seva motivació ideològica no anava més enllà de la defensa dels drets de l'Església i de la fe cristiana que estava amenaçada.

No es pot descartar, entre les causes que portaren aquest contingent de primogènits a les files legitimistes, l'antiga tradició conservadora de la casa de la qual ells eren la representació i com a tal se sentien obligats a defensar, amb les armes a la mà, els principis tradicionalistes.

Finalment, com hem esmentat, alguns hereus i jornalers agrícoles s'uniren a les partides aclaparats per problemes econòmics i en situació familiar un xic precària per l'abandonament de la terra i la consegüent manca d'ingressos i no és d'estranyar que busquessin la possibilitat d'obtenir un sou segur en aquests difícils moments.

Aquest fort nombre d'hereus —el doble que de cabalers— mostra, una vegada més, que el carlisme fou un moviment interclassista i no la d'un grup de desheretats guiats per uns quants capellans de poble.

EL COST HUMÀ

Montblanc va pagar, amb escreix, la seva activa participació a les files carlines. Dels 131 voluntaris localitzats, 18 perderen la vida i no retornaren a la vila, la qual cosa significa un 13,7% del total, un dels percentatges més alts del Principat. Aquestes són les víctimes i el lloc on perderen la vida:

-En Josep Montserrat, afusellat a Prades el 19 d'octubre de 1873. Era l'hereu de Josep Cendrós.

-Els hereus Fonoller, Pega, Torné, el Xoco i Joan Roselló i Vendrell de 44 anys, el Joanet del Molí. Tots ells moriren a la batalla d'Almoster, el 7 de juliol de 1873.⁵⁵

-Els hereus Vendrell, el Pintor i Roselló, el Catxó, morts al xoc de Prats de Lluçanès.

-Josep Sabater, l'hereu Monger, mort durant l'assalt a Valls, el 3 d'octubre de 1873.

-L'hereu Gaya, el Pouet, mort a l'entrada de Biarnès.

-L'hereu Solanes, el General, mort prop d'Igualada, uns dies abans de l'assalt a la ciutat.

-L'hereu Civit, el Basses, mort al foc de Breda.

-L'hereu Casanoves, el Llauner, mort a la topada de Rocallaura.

-L'hereu Català, el Janoiet, mort a Montblanc a la partida de la Conca del Diabló, a mans dels voluntaris de la vila.

-L'hereu de la vídua Molinera, mort a la Sorpresa de Forès.

-L'hereu Vallverdú, el Cisteller, mort al foc del Masroig.

-El cabaler de la vídua Molinera, mort a la Seu d'Urgell a conseqüència de la gangrena d'un braç que li fou tallat per unes ferides rebudes durant la batalla d'Almoster.

-L'hereu germà Pepa Madrina mort al combat de Santa Coloma de Farners.

-Possiblement algun altre montblanquí caigué en un altre lloc de la geografia catalana i no fou identificat. Tenim notícies de dos voluntaris morts a Molins de Rei, però com que no hem pogut constatar-ho amb altres proves documentals preferim ometre'ls.

55. A excepció d'aquest últim, els altres no figuren en els llibres d'òbits d'Almoster, la Selva i l'Albiol. Possiblement foren enterrats en fosses comunes i no foren identificats, en un primer moment. D'una cinquantena de morts que produí la batalla de l'Albiol i Almoster només consta el sepeli de tres homes, sense identificar, "*murtos en acción de guerra*".

APÈNDIX 1: GUERRILLERS CARLINS DE MONTBLANC (1872-1876)

1- Pere Cendrós	propietari
2- Gendre de P. Cendrós	propietari
3- Hereu del Ramonet del Mas	propietari
4- Pare del Ramonet del Mas	propietari
5- Oncle del Ramonet del Mas	propietari
6- Ramon Pere-Joan (hereu)	pagès
7- Ponet (hereu)	pagès
8- Hereu Macu	pagès
9- Hereu Figueres	militar
10- Hereu París	estudiant
11- Hereu Tallacols	pagès
12- Hereu Barraca	forner
13- Hereu Metge Cisquer	metge
14- Fill de l'apotecari Xot	farmacèutic
15- Hereu Vell Cendrós	pagès
16- Hereu Català	pagès
17- Hereu Llorenç Muntanyés	pagès
18- Mestre Bernat	mestre
19- Pepet Tresà	pagès
20- Hereu Pau Tarrés	pagès
21- Cabaler Mandixa	pagès
22- Cabaler Pípon	pagès
23- Hereu Llopet	propietari
24- Hereu Montserrill	comerciant
25- Hereu Calaixet	pagès
26- Hereu Sussia	pagès
27- Hereu Porrere (Porreta)	
28- Hereu Mundet	
29- Hereu Xato Esparverat	pagès
30- Hereu Tinent Bon. Esp. Zuavos	militar
31- Hereu Marianet	
32- Hereu Pasterada	pagès
33- Hereu Blaiet (de cal Blai)	propietari
34- Hereu De la Forta	
35- Hereu Garret	pagès (pobre)
36- Hereu Feliuet	hostaler

37- Hereu Liquero	pagès (pobre)
38- Hereu Bonadona	pagès
39- Hereu Montalà	propietari
40- Hereu Carrascla	pagès
41- Hereu Cisco Jordi	
42- Hereu Cisteller	artesà-cisteller
43- Hereu Sucreo	comerciant
44- Hereu Esquirol (la Guàrdia)	
45- Hereu Nan	
46- Hereu Gregori	comerciant
47- Hereu Pelat de Fonoll	
48- Hereu Parnau	treballador
49- Hereu Manxer	ferrer
50- Hereu Merla	propietari
51- Hereu Asbert	
52- Hereu Escarraman	pagès
53- Hereu Sermenteta	pagès
54- Hereu Sansot	
55- Hereu Xapal Esgurradet	pagès
56- Hereu Bolet	pagès
57- Hereu Perez	pagès
58- Hereu Potes	pagès
59- Hereu Santana (de cal Poca)	
60- Hereu Poqueta	comerciant
61- Hereu Catxo (casat amb Cegueta)	pagès
62- Hereu Mateuot	pagès
63- Hereu Nevot de Materot	pagès
64- Hereu Vell Palatreques	pagès
65- Hereu Jove Palatreques	pagès
66- Hereu Vell Claques	espartenyer
67- Hereu Jove Claques	
68- Hereu Baldiri	pagès
69- Cabaler Baldiri	pagès
70- Hereu Santmagí	pagès
71- Petit Santmagí	pagès
72- Hereu Liquero	militar
73- Cisco Liquero	pagès
74- Hereu Peremartí	propietari
75- Xato Peremartí	propietari

76- Pau Calixt	
77- Hereu Calixt	propietari
78- Hereu Cebet	pagès
79- Cosí Cebet	pagès
80- Hereu Pivert (de cal Pi-Verd)	propietari
81- Pau Pivert (de cal Pi-Verd)	propietari
82- Hereu Macianet (el de les aigües)	pagès
83- Josep del Molí de Vinyols	moliner
84- Ramon del Molí de Vinyols	moliner
85- Miquel Llauner	llauner
86- Puxic	espardenyer
87- Pixapalla	
88- Joan Panser	propietari
89- Salvador Colom (de cal Ferreró)	hostaler
90- Cisquet Gibernet	pagès
91- Mateu Taleia	pagès
92- Josep Foguetó	
93- Ramon Rebepu (de cal Bepu)	pagès
94- Joan Cama	propietari
95- Joan Catxo	
96- Ramon Milhomes (Espluga)	pagès
97- Ramon Pumassó (Barberà)	
98- Josep Tauler	propietari
99- Ventura Pescater	peixater
100- Pere Janoi	drapaire
101- Cisco Moix (de cal Moliner)	propietari
102- Macià Monserill	comerciant
103- Josep Janot	pastisser
104- Ventura Tupiner	pagès
105- Cisco Pintor	pintor
106- Cabaler Polaco	pagès
107- Ventura Abellà	escrivent
108- Pere Videll	criat?
109- Antoni Gegant	pagès
110- Pere Sami3n	pagès
111- Hereu Pepet Cendr3s	propietari
112- Hereu de la Xava (de cal Xavet)	
113- Hereu Fonoller	pagès
114- Hereu Joanet del Molí	moliner

115- Hereu Pega	propietari
116- Hereu Xocu	propietari
117- Hereu Pintor	pintor
118- Hereu Caxó	fabricant?
119- Hereu Monger	pagès
120- Hereu de Pau Ponent	propietari
121- Hereu General	pagès
122- Hereu Besses	llauner
123- Hereu Llauner	llauner
124- Hereu Janoiet	drapaire
125- Hereu Vell Cistellé	cisteller
126- Hereu de la vídua Molinera	
127- Cabaler de la vídua Molinera	
128- Hereu del germà Pepa Madrina	propietari

Font: arxiu particular del Sr. Lluís París. També a la revista *Aires de la Conca*, núm. 207, any IX. Montblanc, 7 de setembre de 1933.

APÈNDIX 2: RELACIÓ ESTADÍSTICA DELS COSSOS AUXILIATS PER LA INTENDÈNCIA DE MONTBLANC DURANT LA TERCERA GUERRA CARLINA I EL SEU VALOR

ANY 1872

	RACIONS DE PA	RACIONS D'ORDI	RACIONS DE PALLA	VALOR DE LES RACIONS DE PA, CIVA- DA I PALLA EN PESSETES	LITRES D'OLI	KG DE CARBÓ	VALOR UTENSILIS OLI, CARBÓ, CARN I VI	VALOR TOTAL	COSSOS AUXILIATS
abril	337	270	240	409,91	5,00	-	5,46	415,37	28
maig	440	112	114	245,44	-	-	-	245,44	16
juny	1.027	92	94	354,34	-	-	-	354,34	25
juliol	6.804	511	450	2.178,50	-	-	-	2.178,50	59
agost	4.858	536	539	1.697,08	-	-	-	1.697,08	46
setembre	4.577	482	468	1.570,24	-	-	-	1.570,24	35
octubre	6.581	650	567	2.149,95	-	68	4,76	2.154,71	87
novembre	796	75	76	263,24	8,00	295	32,00	295,24	27
desembre	8.383	621	515	2.556,30	20,42	848	97,34	2.653,64	94
Total	33.803	3.349	3.063	11.425,00	33,42	1.211	139,56	11.564,56	417

ANY 1873

	RACIONS DE PA	RACIONS D'ORDI	RACIONS DE PALLA	VALOR DE LES RACIONS DE PA, CIVA- DA I PALLA EN PESSETES	LITRES D'OLI	KG DE CARBÓ	VALOR UTENSILIS OLI, CARBÓ, CARN I VI	VALOR TOTAL	COSSOS AUXILIATS
gener	7.452	590	674	2.496,84	25,11	732	93,07	2.589,91	98
febrer	6.134	318	222	2.029,58	29,43	859	338,47	2.368,05	80
març	6.365	237	134	2.004,38	31,20	615	102,84	2.107,22	61
abril	4.390	393	332	1.691,57	25,85	291	59,33	1.750,90	50
maig	9.341	804	625	3.566,55	26,25	265	197,16	3.763,71	105
juny	6.293	495	362	2.360,08	25,50	303	61,83	2.421,91	60
juliol	6.792	669	540	2.785,17	1,08	-	1,08	2.786,25	64
agost	4.209	127	133	1.398,56	-	-	-	1.398,56	41
setembre	5.883	403	334	2.144,46	1,08	-	1,06	2.145,52	44
octubre	8.232	578	304	3.049,92	-	-	-	3.049,92	69
novembre	2.640	106	72	886,10	37,72	1.694	252,78	1.138,88	13
desembre	3.064	237	155	1.213,47	50,52	2.270	344,75	1.558,22	39
Total	70.795	4.957	3.887	25.626,68	253,74	7.029	1.452,37	27.079,05	724

ANY 1874

	RACIONS DE PA	RACIONS D'ORDI	RACIONS DE PALLA	VALOR DE LES RACIONS DE PA, CIVA- DA I PALLA EN PESSETES	LITRES D'OLI	KG DE CARBÓ	VALOR UTENSILIS OLI, CARBÓ, CARN I VI	VALOR TOTAL	COSSOS AUXILIATS
gener	3.632	296	201	1.404,76	56,44	2.505	375,25	1.780,01	69
febrer	8.549	502	434	3.146,23	54,93	2.614	389,20	3.535,43	92
març	7.541	641	597	3.207,58	53,97	2.498	373,38	3.580,96	66
abril	4.801	342	240	1.852,09	39,60	-	38,70	1.890,79	39
maig	6.891	648	517	3.023,04	42,12	-	41,17	3.064,21	64
juny	14.820	1.284	1.139	6.299,16	44,30	-	44,74	6.343,90	111
juliol	4.901	220	136	1.737,93	53,01	-	56,19	1.794,12	29
agost	12.549	532	429	4.489,21	56,54	-	60,49	4.549,70	89
setembre	5.762	138	193	1.908,10	62,75	-	63,37	1.971,47	19
octubre	18.255	1.459	1.057	7.397,27	53,09	-	56,80	7.454,07	130
novembre	12.878	1.058	769	5.261,66	48,65	2.220	334,89	5.596,55	118
desembre	5.414	164	110	1.800,14	49,06	2.245	351,36	2.151,50	35
Total	105.993	7.284	5.822	41.527,17	614,46	12.082	2.185,54	43.712,71	861

ANY 1875

	RACIONS DE PA	RACIONS D'ORDI	RACIONS DE PALLA	VALOR DE LES RACIONS DE PA, CIVA- DA I PALLA EN PESSETES	LITRES D'OLI	KG DE CARBÓ	VALOR UTENSILIS OLI, CARBÓ, CARN I VI	VALOR TOTAL	COSSOS AUXILIATS
gener	6.037	292	345	1.267,77	53,11	2.413	378,59	1.646,36	28
febrer	4.464	151	115	1.516,28	48,93	2.258	355,22	1.871,50	29
març	4.840	160	131	1.645,12	54,56	2.231	319,34	1.958,46	26
abril	4.329	156	115	1.481,73	41,27	-	44,57	1.526,30	27
maig	2.877	107	190	1.069,57	53,07	-	57,31	1.126,88	19
juny	16.415	1.517	1.047	6.909,83	45,84	-	49,96	6.959,79	55
juliol	25.913	2.053	1.374	10.393,39	115,83	290	150,85	10.547,24	40
agost	26.041	2.459	2.467	11.590,17	96,43	388	154,03	11.744,20	102
setembre	14.708	586	612	5.245,08	103,24	338	160,78	5.405,86	72
octubre	7.887	401	430	2.964,74	107,40	176	149,99	3.114,73	25
novembre	12.888	441	476	4.587,16	99,21	4.508	748,99	5.336,15	46
desembre	3.477	191	382	1.488,09	47,43	2.170	369,00	1.857,09	11
Total	129.876	8.514	7.684	50.158,93	866,32	14.732	2.935,63	53.094,56	480

ANY 1876

	RACIONS DE PA	RACIONS D'ORDI	RACIONS DE PALLA	VALOR DE LES RACIONS DE PA, CIVA- DA I PALLA EN PESSETES	LITRES D'OLI	KG DE CARBÓ	VALOR UTENSILIS OLI, CARBÓ, CARN I VI	VALOR TOTAL	COSSOS AUXILIATS
gener	2.834	8	-	829,22	47,43	2.170	351,09	1.180,31	4
febrer	3.054	-	-	885,66	30,12	1.365	229,09	1.114,75	2
Total	5.888	8	-	1.714,88	77,55	3.535	580,18	2.295,06	6

TOTAL

1872-1876 346.355 24.113 20.456 130.452,65 1.845,49 38.589 7.293,28 137.745,94 2.488

Font: elaboració pròpia mitjançant els rebuts lliurats pels cossos militars a la intendència montblanquina. Es conserven a AHCM. Fons Municipal. Serveis Militars. *Copias de las relaciones de suministros desde el año 1861 al 1915.*